

Παρατηρήσεις επί των αρμοδιοτήτων των αστυνόμων στις ελληνικές πόλεις*

Νίκος Γιαννακόπουλος

Το αξίωμα του αστυνόμου στις ελληνικές πόλεις είναι κατά κύριο λόγο γνωστό από τον περίφημο «αστυνομικό νόμο» της Περγάμου¹, αλλά και από τις πληροφορίες που παρέχει η *Ἀθηναίων Πολιτεία* του Αριστοτέλη². Καθώς στα δύο αυτά κείμενα δίδεται έμφαση στην εφαρμογή ρυθμίσεων, που αφορούσαν γενικότερα την ευταξία στους δρόμους και στα κτήρια του άστεως, εύλογα στην αστυνομική αρχή των ελληνικών πόλεων αποδίδονται κατά κανόνα αρμοδιότητες σχετικές με τις αστικές υποδομές³, αν και ενίοτε επισημαίνεται η παρουσία της και σε άλλα πεδία του δημόσιου βίου⁴. Μια πρόσφατα δημοσιευμένη επιγραφή από τις Ροβιές της Ευβοίας επιβεβαιώνει του λόγου το αληθές, καθώς αναδεικνύει τον ενεργό ρόλο που διαδραμάτιζαν οι αστυνόμοι σε μια απελευθερωτική πράξη. Μπορεί, έτσι, να αποτελέσει την αφετη-

ρία μιας επανεξέτασης των μαρτυριών σχετικά με το εύρος των καθηκόντων που επιτελούσαν οι αξιωματούχοι αυτοί στις ελληνικές πόλεις.

Η επιγραφή των Ροβιών, που ανήκε στην ύπαιθρο χώρα της Ιστιαίας, χρονολογείται τον 1ο αι. π.Χ. και αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα «ιερής» απελευθέρωσης⁵:

[-----] Α [...]
[..]ως Αιολέω[ς] του Ἡρα-
[κ]λείτου [Α]ίολεός Ἡρα-
[κ]λείτου ἀνέθηκεν Ἄφρ[ο]-
δισίαν ἐλευθέραν τῷ Ἀ-
πόλλωνι τ(ῶ) Σελιναίωι
ἱεράν λειτουργοῦσαν
τῶι θεῶι ἀρχόντων πα-
[ρ]ῆν Ξένων Ἀριστοκλέ[ο]-

* Για τις επιγραφικές δημοσιεύσεις ακολουθούνται οι συντομογραφίες του SEG και για τα περιοδικά εκείνες της *Année Philologique*. Επιπροσθέτως, χρησιμοποιούνται οι εξής βραχυγραφίες:

- Busolt – Swoboda, *Griechische Staatskunde* = G. Busolt – H. Swoboda, *Griechische Staatskunde*, Μόναχο 1920-1926.
Etienne, *Ténos* = R. Etienne, *Ténos II: Ténos et les Cyclades du milieu du IVe siècle av. J.-C. au milieu du IIIe siècle ap. J.-C.*, Παρίσι 1990.
Harrison, *Law* = A. R. W. Harrison, *The Law of Athens*, Οξφόρδη 1968-1971.
Lipsius, *Recht* = J. H. Lipsius, *Das attische Recht und Rechtsverfahren*, Λειψία 1905-1925.
Νίγδελης, *Πολίτευμα* = Π. Μ. Νίγδελης, *Πολίτευμα και κοινωνία των Κυκλάδων κατά την ελληνιστική και αυτοκρατορική εποχή*, Θεσσαλονίκη 1990.
Piérart, *Platon* = M. Piérart, *Platon et la cité grecque*, Βρυξέλλες 1974.
- OGIS 483. Χρησιμότητα, βεβαίως, είναι η σχολιασμένη έκδοση του κειμένου από τον G. Klaffenbach, *Die Astynomeninschrift von Pergamon*, Βερολίνο 1954. Πρβλ., επίσης, R. Martin, *L'urbanisme dans la Grèce antique*, Παρίσι 1974, 57-66 και πιο πρόσφατα C. Saliou, *Les lois des bâtiments*, Βηρυττός 1994, 10-11.
  - Αριστοτέλης, *Ἀθηναίων Πολιτεία* 50, 2. Πρβλ. P. J. Rhodes, *A Commentary on the Aristotelian Athenaion Politeia*, Οξφόρδη 1981, 573.
  - Βλ. ενδεικτικά τις ακόλουθες συνθετικές μελέτες: A. H. M. Jones, *The Greek City from Alexander to Justinian*, Οξφόρδη 1940, 214-215. D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, Πρίνστον 1950, 646 και 1513 σημ. 43. R. Billows, «Cities», στον τόμο: A. Erskine (επιμ.), *A Companion to the Hellenistic World*, Οξφόρδη 2003, 210. Πρβλ., επίσης, C. Brélaz, *La sécurité publique en Asie Mineure sous le Principat*, Βασιλεία 2005, 72 σημ. 17-18. Για το αξίωμα του αστυνόμου χρήσιμο, επίσης, παραμένει το άρθρο του Oehler, «Αστυνόμοι», *RE* II 1896 col. 1870-1872.
  - Βλ. Busolt – Swoboda, *Griechische Staatskunde* I, 492-493 και II, 116-117. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η μελέτη του N. A. Pavlichenko, «Kollegiya astinomon v ellinisticheskopolise», *Antichnyi mir i arheologiya* 8 (1990) 52-62, ο οποίος, όμως, λαμβάνει υπόψη ελάχιστες σχετικές μαρτυρίες.
  - Δημοσιεύτηκε από τον Β. Νικολόπουλο, «Μαντεῖον του Απόλλωνος στις Ροβιές Ευβοίας», *Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν* 35 (2003-2004) 11 αρ. 1. Πρβλ. τις παρατηρήσεις του D. Knoepfler στο *Bulletin Épigraphique* 2000, 333.

υς· ἀστυνόμων παρ[ῆν]
Ἄντικράτης Χάρητος·
μάρτυρες θεοὶ καὶ θῦ[ται]

Ο Αιολεύς Ηρακλείτου ανέθεσε στον Απόλλωνα Σελιναίο τη δούλη του Αφροδισία ενώπιον δύο αξιωματούχων της πόλεως της Ιστιαίας, συγκεκριμένα ενός ἄρχοντος και ενός ἀστυνόμου. Η ανάθεση επέφερε ως συνέπεια τόσο τη μετάβαση της δούλης σε καθεστώς προσωπικής ελευθερίας όσο και την εκ μέρους της παροχή υπηρεσιών στο ιερό του θεού, στον οποίο είχε ανατεθεί⁶. Η διατύπωση ἀρχόντων πα[ρ]ῆν ... ἀστυνόμων παρ[ῆν] καθιστά σαφές πως τα συγκεκριμένα πρόσωπα λειτουργούσαν υπό τη θεσμική τους ιδιότητα, ως επίσημοι δηλαδή εκπρόσωποι των αντίστοιχων συναρχιών. Η έλλειψη άλλων ομοειδών επιγραφών από την πε-

ριοχή δεν επιτρέπει να εξακριβωθεί αν επρόκειτο για μια τακτική αρμοδιότητά τους, αν δηλαδή η παρουσία του αστυνόμου ήταν υποχρεωτική, ή έστω συνήθης, στις απελευθερώσεις διά αναθέσεως σε θεότητα που πραγματοποιούνταν στην επικράτεια της Ιστιαίας. Ενδεχομένως να είχε κληθεί από τα ίδια τα μέρη που είχαν έννομο συμφέρον, από τον αναθέτη δηλαδή και τους ιερείς του Απόλλωνα Σελιναίου, οι οποίοι έτσι προσδοκούσαν να θωρακίσουν νομικά την ανάθεση έναντι οποιασδήποτε μελλοντικής αμφισβήτησης, θέτοντας την εν λόγω πράξη υπό τη σκέπη των δημοσίων αρχών⁷. Σε περίπτωση προσβολής της ελευθερίας της Αφροδισίας (ή και αθέτησης των υποχρεώσεων της προς τον θεό) θα ήταν εύλογο να αναμένεται η κινητοποίηση των ἀρχόντων και των ἀστυνόμων⁸, αυτοβούλως ή κατόπιν καταγγελίας⁹. Έτσι, η παρουσία

6. Απελευθερώσεις δια αναθέσεως σε θεότητα ήταν διαδεδομένες σε διάφορα σημεία της Ελλάδας. Για τον Βουθρωτό της Ηπείρου, βλ. P. Cabanes, «Les inscriptions du théâtre de Bouthrotos», στον τόμο: *Actes du Colloque sur l'esclavage, Paris 1972*, Παρίσι 1974, 105-209. Για τα δεδομένα από τη Λευκόπετρα της Μακεδονίας, βλ. Ph. Petsas – M. B. Hatzopoulos – L. Gouнарopoulos – P. Paschidis, *Inscriptions du sanctuaire de la mère des dieux autochtone de Leukopetra*, Αθήνα 2000. Ως προς το συναφές υλικό από τη Βοιωτία, αλλά και άλλες περιοχές του ελληνικού κόσμου, βλ. L. Darmezil, *Les affranchissements par consécration en Béotie et dans le monde grec hellénistique*, Nancy 1999. Για τη συνύπαρξη του καθεστώτος της ελευθερίας με τις υποχρεώσεις του ανατεθειμένου απελεύθερου προς το ιερό, βλ. M. Riel, «Les καταγραφαι du sanctuaire d'Apollon Lairbénos», *Arkeoloji Dergisi* 3 (1995) 167-195. Πρβλ. Petsas – Hatzopoulos – Gouнарopoulos – Paschidis, *ό.π.*, 49-52 και 60.
7. Στην πραγματικότητα οι δημόσιες αρχές εμπλέκονταν ποικιλοτρόπως στις ιδιωτικές απελευθερώσεις, οι οποίες, μάλιστα, σε πόλεις της Κεντρικής Ελλάδας ήταν δυνατόν να τελούνται στο πλαίσιο της βουλής (συνεδρίου) ή της εκκλησίας. Βλ. *IG IX 1*, 63 (Δαυλίκ) και 120-127 (Ελάτεια). Πρβλ. R. Zelnick-Abramovitz, *Not Wholly Free. The Concept of Manumission and the Status of manumitted Slaves in the ancient Greek World*, Leiden-Boston 2005, 186-191. Αυτό, επίσης, ίσχυε και για απελευθερώσεις δια αναθέσεως σε θεότητα. Βλ. *IG VII* 3301-3320, 3330 και 3313 (Χαιρώνεια). Πρβλ. P. Roesch – J. M. Fossey, «Neuf actes d'affranchissement de Chéronée», *ZPE* 29 (1978) 134. Η διαφορά είναι πως στις Ροβίες η απελευθέρωση τελούνταν ενώπιον αξιωματούχων της πόλεως και όχι στη διάρκεια των συνεδριάσεων των πολιτειακών οργάνων της πόλης. Η τέλεση συναλλαγών ενώπιον κάποιας δημόσιας αρχής ή η εγγραφή τους σε δημόσια αρχεία αναφέρεται από τον Θεόφραστο στο έργο του *Περί Συμβολαίων* (Στοβαίος, 44, 22) ως συνηθισμένη πρακτική δημοσιότητας που παρείχε νομική ισχύ. Πρβλ. τα σχόλια του F. Pringsheim, *The Greek Law of Sale*, Βαϊμάρη 1950, 135-136. Ειδικότερα για τις απελευθερώσεις, βλ. την επόμενη σημείωση.
8. Αξιοσημείωτο παράλληλο αποτελεί μια απελευθερωτική επιγραφή από την Υάμπολη που χρονολογείται την εποχή του Τραϊανού (*IG IX 1*, 86). Κατέγραφε την απελευθέρωση δούλης υπό την παρουσία του ιερέα του Σαράπιδος και της Ίσιδος, με τη χρήση μάλιστα λεκτικού τύπου παρόμοιου με αυτόν των Ροβίων (*παρόντος Ἐπικτήτου τοῦ Σωσικράτους, τοῦ ἱερέως τοῦ Σαράπιδος καὶ τῆς Εἰσιδος*). Σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων της απελευθέρου προβλεπόταν η καταβολή προστίμου στις δύο αυτές θεότητες. Διαπιστώνεται, λοιπόν, πως ο ιερέας των εν λόγω θεοτήτων θα έπρεπε να κινητοποιηθεί κατά των επίδοξων παραβατών (όπως και ο βουλόμενος πολίτης) και υπό αυτή ίσως την έννοια ερμηνεύεται η παρουσία του στην απελευθερωτική πράξη. Σε απελευθερωτικές επιγραφές από την Ελάτεια (*IG IX 1*, 120-127) προβλεπόταν, επίσης, ότι σε περίπτωση απόπειρας εκ νέου υποδούλωσης του απελεύθερου οι ἄρχοντες ήταν υποχρεωμένοι να ασκήσουν δίωξη (*ἐγδικαίεσθωσαν οἱ ἄρχοντες οἱ αἰ ἐναρχοὶ ὄντες*). Σε απελευθερώσεις δια αναθέσεως από τη Χαιρώνεια τον ίδιο ρόλο αναλάμβαναν οι ιερείς και οι ιεράρχες και ο βουλόμενος πολίτης (*IG VII* 3080, 3081). Σε αντίστοιχες αναθέσεις από το *Χαρόπειον* της Κορώνειας η αρχή που επενέβαινε σε περίπτωση απόπειρας παραβίασης της ελευθερίας ήταν η ιερεία του Χάροπος. Ασκοῦσε τη σύλη μαζί με τον βουλόμενο πολίτη. Βλ. N. Γ. Παπαδάκης, «Περί τῶ Χαρόπειον τῆς Κορωνείας», *ΑΔ* 2 (1916) 231. Πρβλ., επίσης, P. Roesch – J. M. Fossey, «Une acte d'affranchissement de Coronée en Béotie», *ZPE* 29 (1978) 138-141. Τον ίδιο ρόλο μπορούσε να επιτελεί και ο ιερέας του Σαράπιδος (*IG VII* 2872).
9. Για την παραλαβή καταγγελιών από τους αστυνόμους στα νησιά των Κυκλάδων, βλ. παρακάτω. Είναι δυνατόν, επίσης, να υποτεθεί ότι η ανάγκη να διασφαλιστεί η συνέχεια της διοίκησης θα επέβαλλε την κατάθεση αντιγράφου της απελευθερωτικής πράξης ή άλλης μορφής έγγραφης δήλωσής της στις υπηρεσίες των ἀρχόντων και των αστυνόμων, ούτως ώστε οι εκάστοτε αξιωματούχοι να είναι ενήμεροι για τα πεπραγμένα των προκατόχων τους. Σε απελευθερωτικές επιγραφές διά εικονικής πωλήσεως σε θεότητα συχνά οριζόταν η κατάθεση της *ώνης* σε κάποιον θρησκευτικό ή πολιτικό αξιωματούχο. Στην Τιθορέα, για παράδειγμα, προβλεπόταν να κατατεθεί η *ώνή* στο ιερό του θεού Σαράπιδος και στον επώνυμο ἄρχοντα. Βλ. *IG IX 1*, 188-189 και 192-194. Πρβλ. Zelnick-Abramovitz, *ό.π.* (σημ. 7) 203. Στην Ἄμφισσα τον ίδιο ρόλο επιτελούσαν ο θεοκόλος και οι ιερείς (*IG IX² I III* 754, 755, 756) ή ακόμη και ο βούλαρχος (*IG IX² I III* 756, 1ος αι. μ.Χ.). Βλ., επίσης, *IG IX 1*, 66 (Δαυλίκ), *IG IX² I III* 684 (Φύσκος), *IG IX² I III* 709a (Φαιστίνος).

των αξιωματούχων αυτών εντασσόταν σε ένα σύνολο ενεργειών (μαζί την παρουσία μαρτύρων αλλά και το ίδιο το γεγονός της δημοσιοποίησης), με τις οποίες πιστοποιούνταν τελικά η νομική ισχύς της απελευθερωτικής πράξης, και, επομένως, παρέχονταν εγγυήσεις και για τα αποτελέσματά της, τα δικαιώματα δηλαδή τόσο της ανατεθειμένης δούλης όσο και του ιερού, στο οποίο εκείνη όφειλε υπηρεσίες.

Η σημασία αυτής της μοναδικής μαρτυρίας αστυνόμου στην Ιστιαία έγκειται στο γεγονός ότι παρουσιάζει τον εν λόγω αξιωματούχο να εμπλέκεται σε μια θρησκευτική ανάθεση που λάμβανε πλέον τη μορφή μιας ιδιωτικής νομικής πράξης υποκειμένης και σε δημόσια παρέμβαση και ρύθμιση, με συμβαλλόμενα μέρη αφενός τον αναθέτη και αφετέρου το ιερό του Απόλλωνα. Αξιοσημείωτο δε είναι πως η πράξη αυτή, επομένως και η δικαιοδοσία του αστυνόμου, εντοπιζόταν γεωγραφικά όχι στον χώρο του άστεως, το κατά κύριο λόγο πεδίο δράσης του αστυνόμου, αλλά σε ιερό που βρισκόταν στην υπαιθρο χώρα της πόλεως. Από την άποψη αυτή η απελευθερωτική επιγραφή των Ροβίων αναδεικνύει πλευρές των αρμοδιοτήτων των αστυνόμων που τεκμηριώνονται και σε άλλες ελληνικές πόλεις, έστω και αν ως τώρα δεν έχουν τύχει ιδιαίτερης προσοχής στη σχετική έρευνα για τον θεσμό.

Ο γνωστός κατάλογος «αγοραπωλησιών» από την Τήνο των ελληνιστικών χρόνων φέρει το προοίμιο [κατὰ τὰδε πράξεις ἐγέ]νοντο χωρίων [καὶ οἰκίων καὶ προικ[ῶν] δόσεις [ἐ]π' ἄρχοντος Ἀμ[ει]νό[λα πρὸς τ]οὺς ἀστυ[νόμου]ς¹⁰. Το αξίωμα είναι γνωστό και από καταλόγους αρχόντων του 1ου αι.

π.Χ., σύμφωνα με τους οποίους οι αστυνόμοι αποτελούσαν μια από τις συναρχίες της Τήνου, τα τρία μέλη της οποίας είχαν εξάμηνη θητεία¹¹. Από τον κατάλογο των «αγοραπωλησιών» όμως προκύπτει ότι, πέρα από τα οποιαδήποτε πολεοδομικού χαρακτήρα καθήκοντα που ενδεχομένως ασκούσαν, αποτελούσαν επιπροσθέτως εκείνους τους αξιωματούχους, στους οποίους οι πολίτες δήλωναν συναλλαγές ακίνητης περιουσίας που αφορούσαν γη και οικοδομήματα εντός του άστεως ή στην υπαιθρο χώρα¹². Ορισμένες από αυτές εντάσσονταν στον ιδιαίτερο τύπο συμβολαίων που είναι γνωστός ως *πρᾶσις ἐπὶ λύσει*. Γενικότερα, μάλιστα, φαίνεται πως οι δηλωθείσες συναλλαγές δεν αφορούσαν τόσο πολύ αγοραπωλησίες με την αυστηρή έννοια του όρου, αλλά ουσιαστικά τη σύσταση ή τη μεταβίβαση ενυπόθηκων δανείων¹³. Από το περιεχόμενο του καταλόγου προκύπτει πως οι δηλώσεις αυτές περιλάμβαναν μια λεπτομερή περιγραφή των ιδιοκτησιών, οι οποίες προσδιορίζονταν γεωγραφικά αλλά και με βάση τις γειτονικές ιδιοκτησίες, ή, αν επρόκειτο για οικίες εντός του άστεως, και με βάση τη συνοικία (τόνος), στην οποία αυτές ανήκαν. Αναφέρονταν, επίσης, τα ονόματα και το νομικό καθεστώς των συμβαλλόμενων μερών, όπως και τυχόν εγγυητές¹⁴. Έχει υποστηριχθεί πως στην υπηρεσία των αστυνόμων δεν κατέθεταν οι συναλλασσόμενοι αντίγραφα ή περιλήψεις των συμβολαίων¹⁵, αλλά το περιεχόμενο των καταχωρισμένων στη στήλη πληροφοριών υποδεικνύει ότι οι δηλώσεις σίγουρα λάμβαναν έγγραφη μορφή. Καθώς στον συγκεκριμένο κατάλογο είχαν χαραχθεί συναλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στη διάρκεια της θητείας ενός

10. IG XII 5, 872 στ. 1-2. Για τη χρονολόγησή του έχουν διατυπωθεί διαφορετικές απόψεις με επικρατέστερη τα τέλη του 4ου ή τις αρχές του 3ου αι. π.Χ. Βλ. Νίγδελης, *Πολίτευμα*, 166 σημ. 36 με την προγενέστερη βιβλιογραφία.

11. IG XII 5, 880-886 και IG XII Suppl. 314. Πρβλ. Νίγδελης, *Πολίτευμα*, 167 και 169-170. Η εξάμηνη διάρκεια της θητείας φαίνεται πως αποτελούσε τον κανόνα για τους άρχοντες της Τήνου.

12. Ο ρόλος των αστυνόμων είχε ήδη επισημανθεί από τους R. Daveste – B. Haussoullier – Th. Reinach, *Recueil des inscriptions juridiques grecques* I, Παρίσι 1891-1895, 104 και στη συνέχεια από τους Busolt – Swoboda, *Griechische Staatskunde* I, 492-493. Η επιγραφή αποτέλεσε σχετικά πρόσφατα αντικείμενο εκτενούς ανάλυσης από τους Etienne, *Ténos*, 22-28 και 51-75 και Νίγδελη, *Πολίτευμα*, 166 σημ. 36, 172, 175 και 181-182, με έμφαση στα νομικά ζητήματα που εγείρουν οι καταγεγραμμένες πράξεις και στις πληροφορίες που αντλούνται για την κοινωνική πραγματικότητα της Τήνου και για τις πηγές του πλούτου των εύπορων Τηνίων.

13. Βλ. Νίγδελης, *Πολίτευμα*, 182 και Etienne, *Ténos*, 54-58 που επισημαίνει πως ως προς τον τύπο τους οι συναλλαγές αυτές λάμβαναν τη μορφή αγοραπωλησιών. Για την *πρᾶσις ἐπὶ λύσει*, βλ. J. Fine, *Horoi. Studies in Mortgage, Real Security and Land Tenure in Ancient Athens*, Βαλτιμόρη 1951, 142-166 και M. I. Finley, *Studies in Land and Credit in Ancient Athens, 500-200 B.C.: The Horos-Inscriptions*, New Brunswick 1952, 31-37 και ειδικότερα για την περίπτωση της Τήνου: 226 σημ. 21, 229 σημ. 33, 260 σημ. 114 και 261 σημ. 119.

14. Βλ. Prigsheim, *ό.π.* (σημ. 7) 107 και 146-147. Πρβλ. M. Corsaro, «Un decreto di Zelea», *ANSP* 14, 2 (1984) 455 και Etienne, *Ténos*, 22-24 και 53. Ειδικότερα για τους τόρους, που έφεραν και αριθμητικούς προσδιορισμούς, βλ. Martin, *ό.π.* (σημ. 1) 22-23.

15. Prigsheim, *ό.π.* (σημ. 7) 146.

μόνο άρχοντα (βλ. [έ]π' άρχοντος Άμ[ει]νό[λα] καθίσταται σαφές πως η καταγραφή τους ενώπιον των αστυνόμων αποτελούσε σταθερή και πάγια πρακτική στην Τήνο και όχι ένα μεμονωμένο φαινόμενο¹⁶. Στο ίδιο συμπέρασμα οδηγεί και ο μεγάλος αριθμός των πράξεων, αλλά κυρίως η ύπαρξη άλλων συναφών καταλόγων συναλλαγών επί ακινήτων¹⁷, οι οποίοι, αν και το προοίμιό τους δεν σώζεται, είναι δυνατόν εύλογα να υποτεθεί πως περιλάμβαναν πράξεις επίσης καταγεγραμμένες στην υπηρεσία των αστυνόμων. Φυσικά, η δημοσιοποίηση υπό τη μορφή καταλόγου καταρτισμένου σε ετήσια βάση προϋποθέτει πως οι αστυνόμοι τηρούσαν σχετικό αρχείο¹⁸, το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ποικιλοτρόπως: από τα συμβαλλόμενα μέρη για την προστασία των δικαιωμάτων τους σε περίπτωση οποιασδήποτε αμφισβήτησης, αλλά και από την πόλη, ούτως ώστε να είναι σε θέση να εγγυάται τα δικαιώματα αυτά για τη διασφάλιση της κοινωνικής τάξης, αλλά και να γνωρίζει τις μεταβολές που επέρχονταν στην περιουσιακή κατάσταση των πολιτών, είτε για την είσπραξη τελών επί των συγκεκριμένων πράξεων και της καταγραφής τους, είτε για τον καθορισμό φορολογικών και λειτουργικών υποχρεώσεων¹⁹. Η τήρηση αυτού του αρχείου ίσως να συνιστούσε εξειδίκευση και επέκταση ενός γενικότερου καθήκοντος εποπτείας των οδών και των δρόμων, επομένως και των ιδιοκτησιών²⁰. Έτσι, οι αστυνόμοι στην Τήνο επιτελούσαν λειτουργίες

αντίστοιχες με αυτές των ομολόγων τους στην Ιστιαία· αποτελούσαν δηλαδή τα δημόσια όργανα, μέσω των οποίων η πόλις παρενέβαινε (ή καλούνταν να παρέμβει) στον χώρο ιδιωτικών συμβάσεων και συναλλαγών, προσδίδοντας σε αυτές το κύρος και την ισχύ που προέκυπταν από την ένταξή τους στα αρχεία της, επομένως και στη σκέπη της και ενδεχομένως κατοχυρώνοντας ταυτόχρονα και τα αντίστοιχα δημοσιονομικά δικαιώματα. Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί πως το γεγονός ότι οι καταγεγραμμένες συναλλαγές επί αγροτικών εκτάσεων στη χώρα της Τήνου ήταν πολύ περισσότερες από τις μεταβιβάσεις αστικών ακινήτων, επιβεβαιώνει την απαντώμενη και στην Ιστιαία δυνατότητα επέκτασης του πεδίου δράσης των αστυνόμων και εκτός του άστεως.

Μια συναφή πτυχή των αρμοδιοτήτων των αστυνόμων στην Αθήνα του 4ου αι. π.Χ. αναδεικνύει ο λόγος του Ισαίου «Περὶ τοῦ Κλεωνύμου κλήρου». Κάποιος Κλεώνυμος είχε ορίσει με διαθήκη ως κληρονόμους του ορισμένα συγγενικά του πρόσωπα, αποκλείοντας όμως τους ανεψιούς του. Μετά τον θάνατό του οι τελευταίοι προσέβαλαν τη διαθήκη με το επιχείρημα ότι ο θανών είχε προσπαθήσει να την ακυρώσει. Για τον λόγο αυτό, υποστήριξαν, είχε καλέσει στην οικία του τον αστυνόμο, ο οποίος, όμως, όταν έφθασε εκεί, εκδιώχθηκε από έναν από τους κληρονόμους²¹. Έτσι, η διαθήκη τελικά δεν ακυρώθηκε. Η κλήση του αστυνόμου ήταν ένα πραγ-

16. Για το πρόβλημα της διάρκειας της θητείας του επώνυμου άρχοντος της Τήνου, βλ. Etienne, *Ténos*, 42-44 και Νίγδελης, *Πολίτευμα*, 169. Οι συναλλαγές κατατάσσονταν στον κατάλογο κατά μήνες, γεγονός που δείχνει πως δηλώνονταν στους αστυνόμους όχι όλες μαζί, αλλά μεμονωμένα, τη χρονική περίοδο που η κάθε μια λάμβανε χώρα. Πρβλ. Corsaro, *ό.π.* (σημ. 14) 455.

17. *IG XII 5*, 873, 875-877. Χρονολογούνται από τον Etienne, *Ténos*, 43 στις αρχές του δεύτερου μισού του 4ου αι. π.Χ. και από τον Νίγδελη, *Πολίτευμα*, 167 σημ. 40 στον 3ο αι. π.Χ.

18. Πρβλ. Jones, *ό.π.* (σημ. 3) 240, που θεώρησε τους αστυνόμους ως υπεύθυνους για την τήρηση των δημοσίων αρχείων. Αυτό, βέβαια, δεν επιβεβαιώνεται από τον κατάλογο αγοραπωλησιών, ο οποίος απλώς φανερώνει την τήρηση αρχείου από τους αστυνόμους για τις συγκεκριμένες συναλλαγές. Πρβλ., επίσης, Corsaro, *ό.π.* (σημ. 14) 450-459, ο οποίος συγκεντρώνει σχετικές μαρτυρίες από διάφορα σημεία του ελληνικού κόσμου που φανερώνουν ότι η καταχώριση συναλλαγών επί της ακίνητης περιουσίας δεν ήταν τόσο σπάνια όσο ισχυρίζεται ο Etienne, *Ténos*, 52. Πρβλ. για το ίδιο θέμα Busolt – Swoboda, *Griechische Staatskunde I*, 489-491. Μια συναφής αρμοδιότητα καταχώρισης μαρτυρείται και στον αστυνομικό νόμο της Περγάμου. Οι αστυνόμοι ήταν υποχρεωμένοι να καταγράφουν κάθε χρόνο τις ιδιωτικές δεξαμενές που υπήρχαν στο άστυ και να καταθέτουν τον σχετικό κατάλογο στην υπηρεσία των στρατηγών (*OGIS* 483 στ. 190-194). Ο ρόλος των τελευταίων εξηγείται από τη σημασία αυτών των δεξαμενών σε περίπτωση πολιορκίας. Βλ. Martin, *ό.π.* (σημ. 1) 65. Πρβλ. Saliou, *ό.π.* (σημ. 1) 124.

19. Πρβλ. τις παρατηρήσεις των Daveste – Haussoullier – Reinach, *ό.π.* (σημ. 12) *I*, 104-105 και του Etienne, *Ténos*, 53. Ως προς τη μέριμνα των δημόσιων αρχών για την καταχώριση συναλλαγών ακίνητης περιουσίας, βλ. και τη σχετική ανάλυση του Pringsheim, *ό.π.* (σημ. 7) 232-242 με έμφαση κυρίως στο συμφέρον που είχε η πόλη από τη γνώση των αλλαγών στη γαιοκτησία.

20. Οι Busolt – Swoboda, *Griechische Staatskunde I*, 490 σημ. 1 και 492-493, με βάση τα όσα ανέφερε ο Αριστοτέλης στα *Πολιτικά* 1321b 21-22 (βλ. παρακάτω σημ. 28) θεώρησαν πως οι αστυνόμοι μεριμνούσαν για την προστασία των ορίων των ιδιοκτησιών γης και τηρούσαν ένα είδος κτηματολογίου.

21. Βλ. Ισαίος, «περὶ τοῦ Κλεωνύμου κλήρου» ὑπόθεσις: *ἐπιχειρήσαντα λῦσαι (ενν. τὰς διαθήκας) καὶ μεταπεμφόμενον τὸν αστυνόμον ἐξαίρηνης (ἀποθανεῖν) καὶ 15: Ποσειδίππον (ένας από τους αντιδίκους) ἔπεμψε ἐπὶ τὸν αστυνόμον, οὗτος δ' οὐ μόνον αὐτὸς οὐκ ἐκά-*

ματικό γεγονός, εφόσον και οι αντίδικοι δεν το αμφισβήτησαν, αλλά απλώς προέβαλαν τον ισχυρισμό πως σκοπός του Κλεώνυμου ήταν να επιφέρει τροποποιήσεις στο έγγραφο της διαθήκης, ώστε να διασφαλίσει πως αυτοί θα ήταν πραγματικά οι κληρονόμοι του²². Επομένως, και ανεξάρτητα από την ορθότητα των ισχυρισμών της μιας ή της άλλης πλευράς, προκύπτει το συμπέρασμα πως ο Κλεώνυμος είχε όντως καταθέσει έγγραφη διαθήκη στην υπηρεσία των αστυνόμων, η οποία φυλασσόταν σε σχετικό αρχείο. Η οποιαδήποτε μεταβολή ή τροποποίησή της έπρεπε να σημειωθεί σε αυτό ακριβώς το υπό φύλαξη έγγραφο που είχε κληθεί να προσκομίσει ο αστυνόμος²³. Βέβαια, δεν υπάρχει άλλο παράδειγμα ανάλογης κατάθεσης διαθήκης και σε γενικές γραμμές δεν τεκμηριώνεται από τις πηγές πως οι αστυνόμοι είχαν οποιαδήποτε σχέση με την εφαρμογή των διατάξεων του αττικού δικαίου περί διαθηκών²⁴. Είναι, ωστόσο, φανερό πως και σε αυ-

τή την περίπτωση η παρουσία του αστυνόμου αναγόταν στη θεσμική ιδιότητά του ως οργάνου της πόλεως, στο οποίο ένας πολίτης ήταν δυνατόν να απευθυνθεί, προκειμένου να διασφαλίσει το περιεχόμενο και την ισχύ της δικαιοπραξίας στην οποία προέβαινε²⁵.

Συνεκτιμώμενες οι προαναφερθείσες μαρτυρίες από την Ιστιαία, την Τήνο και την Αθήνα αναδεικνύουν τον ρόλο που οι αστυνόμοι ήταν δυνατόν να διαδραματίζουν στην πιστοποίηση, καταχώριση και φύλαξη ποικίλων μορφών ιδιωτικών δικαιοπραξιών, ως μια ιδιαίτερη διάσταση της γενικότερης λειτουργίας της αστυνομικής αρχής. Από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι αυτό ήταν το βασικό καθήκον τους (αν και στην Τήνο αναδεικνύεται ως μάλλον τακτική αρμοδιότητά τους). Δεν είναι επίσης βέβαιο ότι η παρουσία τους είχε συστατική αξία, ότι αποτελούσε δηλαδή απαραίτητη προϋπόθεση ώστε οι δικαιοπραξίες αυτές να λάβουν νομικό κύρος²⁶.

-
- λεσεν, αλλά και έλθοντα επί την θύραν απέπεμψε. Πρβλ., επίσης, §14, όπου οι αστυνόμοι προσδιορίζονται ως *ἄρχοντες*. Οι ανεπιό υποστήριξαν πως ο Κλεώνυμος είχε αρχικά συντάξει τη διαθήκη αυτή λόγω της εχθρότητάς του προς τον επίτροπό τους, τον Δεινία. Όταν όμως αυτός πέθανε, ο Κλεώνυμος ανέλαβε την ανατροφή και την εκπαίδευσή τους και σκόπευε να αλλάξει τη διαθήκη.
22. Βλ. Ισαίος, «περί τοῦ Κλεωνύμου κλήρου» 18: *ισχυρίζονται* (ενν. οι αντίδικοι) *γὰρ ταῖς διαθήκαις, λέγοντες ὡς Κλεώνυμος μετεπέμπετο τὴν ἀρχὴν οὐ λῶσαι βουλόμενος αὐτὰς, ἀλλ' ἔπανορθῶσαι καὶ βεβαιῶσαι σφίσιν αὐτοῖς τὴν δωρεὰν*.
23. Ισαίος, «περί τοῦ Κλεωνύμου κλήρου» 25: *ἀνελεῖν μὲν γὰρ, ὧ ἄνδρες, οὐχ οἷός τ' ἦν ἄλλο γραμματεῖον ἢ τὸ παρὰ τῆ ἀρχῆς κείμενον*. Πρβλ. W. Wyse, *The Speeches of Isaeus*, Καίμπριτζ 1904, 177 και P. Roussel, *Isée. Discours*, Παρίσι 1923, 17. Για την πιθανή ύπαρξη *ἀστυνομίου* στην Αθήνα, βλ. U. Kahrstedt, *Untersuchungen zur Magistratur in Athen*, Στουτγκάρδη 1936, 298.
24. Roussel, *ό.π.* 17-18. Lipsius, *Recht*, 91. Harrison, *Law* II 25 σημ. 2. Πρακτικά μέτρα προστασίας των διαθηκών ήταν η σφράγιση τους και η κατάθεση αντιγράφου σε φιλικά ή συγγενικά πρόσωπα του διαθέτη. Βλ. Harrison, *Law* I 154 σημ. 3 με τις σχετικές μαρτυρίες.
25. O Roussel, *ό.π.* (σημ. 23) 17-18 διατύπωσε την υπόθεση πως η διαθήκη του Κλεώνυμου συνιστούσε δωρεά εξαιτίας θανάτου, υποκείμενη σε ειδικούς τύπους και κανόνες. Ο Κλεώνυμος ίσως θέλησε να την αλλάξει με μια διαθήκη κανονικού τύπου υιοθετώντας ταυτόχρονα εκείνους που είχε ορίσει ως κληρονόμους του από την αρχή. Αυτό, βέβαια, αναιρεί τους ισχυρισμούς των πελατών του Ισαίου. Ο Kahrstedt, *ό.π.* (σημ. 23) 159 και 205 σημ. 2, προσπαθώντας να ερμηνεύσει τον ρόλο του αστυνόμου στο συγκεκριμένο επεισόδιο, προχώρησε σε τρεις παρατηρήσεις: α) στην περίπτωση αυτή ο αστυνόμος άσκησε «εθελοντική» δικαιοδοσία (*Akte freiwilliger Gerichtsbarkeit*), β) ο διαθέτης μπορούσε να απευθυνθεί σε όποιον αξιωματούχο επιθυμούσε και γ) ο ετοιμοθάνατος Κλεώνυμος ήταν πιο εύκολο να προσφύγει σε έναν από τους δέκα αστυνόμους παρά στον αρμόδιο για θέματα οικογενειακού δικαίου επώνυμο άρχοντα. Οπωσδήποτε η τελευταία παρατήρηση δεν ευσταθεί, εφόσον ο Κλεώνυμος δεν απευθύνθηκε στον αστυνόμο πρώτη φορά λίγο πριν πεθάνει, αλλά είχε ήδη προηγουμένως καταθέσει σε αυτόν τη διαθήκη του. Ωστόσο, παρά τις αντιρήσεις του Harrison, *Law* II 25 σημ. 2, οι δύο πρώτες θέσεις του Kahrstedt πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής. Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί μια συναφής περίπτωση από την Αρκεσίνη της Αμοργού. Σύμφωνα με έναν «όρο» (*IG XII 7, 57*), που χρονολογείται στο 300 π.Χ., ένα ζεύγος Αρκεσινέων κληροδότησε δια διαθήκης οικίες και κήπους στο τοπικό ιερό της Ουράνιας Αφροδίτης και κατέθεσε αντίγραφο της διαθήκης αυτής στο ίδιο το ιερό και σε δύο αξιωματούχους της πόλεως, στον επώνυμο *ἄρχοντα* και στον θεσμοθέτη. Προφανής σκοπός της κίνησης αυτής ήταν να διασφαλιστεί η εφαρμογή της διαθήκης και ενδεχομένως η πρωτοβουλία της κατάθεσης να μην ανήκε στους κληροδότες αλλά στο ιερό. Ωστόσο, η προσφυγή στους αξιωματούχους της πόλεως εκ των πραγμάτων παρείχε επιπρόσθετες εγγυήσεις, ακόμη και αν δεν ενέπιπτε στις τακτικές αρμοδιότητές τους. Βλ. Finley, *ό.π.* (σημ. 13) 26-27 και Νίγδελς, *Πολίτευμα*, 27 που επισημαίνει πως αρχαιακού χαρακτήρα καθήκοντα στην Αρκεσίνη ασκούσαν οι *χρεωφύλακες*. Πρβλ. παραπάνω σημ. 7 για τον ρόλο που διαδραματίζαν σε απελευθερώσεις ο επώνυμος *ἄρχων* και άλλοι αξιωματούχοι ως φύλακες της *ἄνης*.
26. Αυτό, βέβαια, είναι ένα ευρύτερο πρόβλημα. Ο Pringsheim, *ό.π.* (σημ. 7) 13-85 υποστήριξε πως απαραίτητη προϋπόθεση για να έχει μια σύμβαση νομική ισχύ και να γεννά υποχρεώσεις ήταν η σύναξη της ενώπιον μαρτύρων. Πρβλ. για τον κατάλογο της Τήνου Daveste – Haussoullier – Reinach, *ό.π.* (σημ. 12) I 104-105 με βάση και όσα παραθέτει ο Θεόφραστος στο έργο του *Περί Συμβολαίων* (Στοβαίος, 44, 22· πρβλ. παραπάνω σημ. 7). Οι απόψεις αυτές, όμως, δεν μπόρεσαν να κλονίσουν την παραδοσιακή θέση πως η παρουσία μαρτύρων ή και κάθε άλλη μορφή δημοσιότητας είχαν τελικά σκοπό αποδεικτικό αλλά όχι συστατικό. Πρβλ. την

Οπωσδήποτε, όμως, λειτουργούσε αποδεικτικά και ενισχυτικά και για τον λόγο αυτό ήταν επιθυμητή, ίσως μάλιστα εκλαμβάνόταν και ως αναγκαία²⁷. Δεν είναι απολύτως σαφές για ποιο λόγο η σχετική ευθύνη αποδιδόταν στις περιπτώσεις αυτές συγκεκριμένα στους αστυνόμους και ποια ήταν η σχέση με την κατεξοχήν αστυνομική αρμοδιότητα, όπως αυτή περιγράφεται στην *Ἀθηναίων Πολιτεία* και στον αστυνομικό νόμο της Περγάμου. Στο σημείο αυτό πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι στα *Πολιτικά* του Αριστοτέλη η *ἀστυνομία*, οριζόμενη ως *ἀρχή* που φρόντιζε για τα κτήρια, τις οδούς και την τήρηση γενικότερα των ορίων των ιδιοκτησιών, εκλαμβάνόταν ως μια *ἐπιμέλεια* συναφής με την *ἐπιμέλεια* *περὶ τὴν ἀγορὰν*, η οποία αφορούσε την εποπτεία των *συμβολαίων*, αλλά και με την *ἐπιμέλειαν* *περὶ τὴν χώραν*, όπου οι αγρονόμοι ή οι υλωροί ασκούσαν καθήκοντα όμοια με αυτά των αστυνόμων²⁸. Σύμφωνα, μάλιστα, με την *Ἀθηναίων Πολιτεία* μια από τις υποχρεώσεις των αστυνόμων ήταν η τήρηση του

ανώτατου ορίου των δύο δραχμών ως αμοιβής για τη μίσθωση των υπηρεσιών αυλητριδων, ψαλτρών και κιθαριστριών²⁹, η εποπτεία δηλαδή συγκεκριμένου χαρακτήρα συναλλαγών μεταξύ ιδιωτών. Άλλωστε, η συνάφεια μεταξύ της *ἀγορανομίας* και της *ἀστυνομίας* αναδεικνύεται και από το γνωστό αθηναϊκό ψήφισμα του 320/319 π.Χ. για τον εξωραϊσμό της αγοράς στον Πειραιά και την επισκευή του *ἀγορανομίου*, σύμφωνα με το οποίο *ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ τῶν ἀστυνόμων ἐπιμέλεια προστέτακται τοῖς ἀγορ[α]νόμοις, ἐπιμεληθῆναι τοὺς ἀγορανόμους τῶν ὁδῶν τῶν πλατειῶ[ν], ἢ ἡ πομπὴ πορεύεται τῶι Διὶ τῶι Σωτή[ρι κα]ὶ τῶι Διονύσῳ, ὅπως ἂν ὁμαλισθῶσιν καὶ κατασ[κ]ευασθῶσιν ὡς βέλτιστα*³⁰. Αν, λοιπόν, η *ἐπιμέλεια* των αστυνόμων (αξιοπρόσκτη εδώ η χρήση του όρου που απαντά και στα *Πολιτικά*) αναλαμβάνόταν από τους αγορανόμους, ήταν δυνατόν να συμβεί και το αντίστροφο, στην Αθήνα ή και σε άλλες πόλεις³¹, όπως επίσης ήταν δυνατή και η επέκταση των αρμοδιοτήτων των αστυνόμων

εξαντλητική συζήτηση του θέματος από τον Α. Biscardi, *Αρχαίο Ελληνικό Δίκαιο* (μτφρ. Π. Δ. Δημάκης), Αθήνα 1998, 225-248 με επιπλέον βιβλιογραφία. Για παράδειγμα η σύνταξη των διαθηκών δεν υπέκειτο σε αυστηρούς τυπικούς κανόνες. Αν και ήταν συνήθης πρακτική η παρουσία μαρτύρων, δεν υπάρχουν αποφασιστικά στοιχεία πως ήταν και τυπικώς απαραίτητη για να έχει ισχύ η διαθήκη. Βλ. Harrison, *Law I* 153. Ιδιαίτερη αξία για την ανάλυσή μας, όμως, έχει η καταληκτικά νηφάλια παρατήρηση του Biscardi, *ό.π.* 247-248 πως τα αθηναϊκά δικαστήρια τελικά αναγνώριζαν εθμικά κατοχυρωμένες πρακτικές δημοσιότητας όπως οι μάρτυρες, τα έγγραφα και άλλα.

27. Βλ. παραπάνω σημ. 25.

28. Αριστοτέλης, *Πολιτικά* 1321b 12-31: *πρώτη μὲν οὖν ἐπιμέλεια τῶν ἀναγκαίων ἢ περὶ τὴν ἀγορὰν, ἐφ' ἣ δέ τινα ἀρχὴν εἶναι τὴν ἐφορῶσαν περὶ τὰ συμβόλαια καὶ τὴν εὐκοσμίαν· σχεδὸν γὰρ ἀναγκαῖον πάσαις ταῖς πόλεσι τὰ μὲν ὠνεῖσθαι τὰ δὲ πωλεῖν πρὸς τὴν ἀλλήλων ἀναγκαῖαν χρεῖαν, καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὑπογυιότατον πρὸς αὐτάρκειαν, δι' ἣν δοκοῦσιν εἰς μίαν πολιτείαν συνελθεῖν. ἑτέρα δὲ ἐπιμέλεια ταύτης ἑχομένη καὶ σύνεγγυς ἢ τῶν περὶ τὸ ἄστυ δημοσίων καὶ ἰδίων, ὅπως εὐκοσμία ἦ, καὶ τῶν πιπτόντων οἰκοδομημάτων καὶ ὁδῶν σωτηρία καὶ διόρθωσις, καὶ τῶν ὁρίων τῶν πρὸς ἀλλήλους, ὅπως ἀνεγκλήτως ἔχωσιν, καὶ ὅσα τοῦτοις ἄλλα τῆς ἐπιμελείας ὁμοίωτροπα. Καλοῦσι δ' ἀστυνομίαν οἱ πλείστοι τὴν τοιαύτην ἀρχὴν... ἄλλη δ' ἀναγκαῖα τε καὶ παραπλησία ταύτῃ· περὶ τῶν αὐτῶν μὲν γάρ, ἀλλὰ περὶ τὴν χώραν ἐστὶ καὶ [τὰ] περὶ τὰ ἔξω τοῦ ἄστωρος· καλοῦσι δὲ τοὺς ἄρχοντας τούτους οἱ μὲν ἀγορονόμους οἱ δ' ὕλωρους. Πρβλ. W. L. Newman, *The Politics of Aristotle Volume IV*, Οξφόρδη 1902, 548-552 και Fred D. Miller Jr, *Nature, Justice and Rights in Aristotle's Politics*, Οξφόρδη 1995, 174. Για την άμεση σχέση αστυνομίας και αγορανομίας, πρβλ. Lipsius, *Recht*, 88-90. J. Pouilloux, *Recherches sur l'histoire et les cultes de Thasos I. De la fondation de la cité à 196 avant J.-C.*, Παρίσι 1954, 404-405. Pavlichenko, *ό.π.* (σημ. 4) 56. E. Jakob, *Praedicere und cavere beim Marktkauf*, Μόναχο 1997, 70-71. Στους *Νόμους* του Πλάτωνα, επίσης, οι αγορανόμοι, οι αστυνόμοι και οι αγρονόμοι είχαν αρμοδιότητες περίπου ταυτόσημες, αλλά διακρίνονταν με βάση τον χώρο άσκησής τους. Βλ. την ανάλυση των σχετικών χωρίων από τον Piérart, *Platon*, 291-316. Πρβλ. L. Brisson, «Les magistratures non judiciaires dans les Lois», *CCGG* 11 (2000) 90-91.*

29. Αριστοτέλης, *Ἀθηναίων Πολιτεία* 50, 2. Ο Rhodes, *ό.π.* (σημ. 2) 573, με βάση την πληροφορία του Διογένη Λαέρτιου (6, 90) ότι οι αστυνόμοι τιμώρησαν τον κυνικό Κράτη επειδή φορούσε μετάξι, θεωρεί πως η αρμοδιότητα αυτή απέρρεε από ένα ευρύτερο καθήκον εφαρμογής των νόμων περί κατανάλωσης.

30. *Syll.*³ 313 με τα σχόλια του Kirchner: μετά τον Λαμιακό Πόλεμο τα καθήκοντα των αστυνόμων ανατέθηκαν στους αγορανόμους, ίσως λόγω έλλειψης πολιτών που θα μπορούσαν να αναλάβουν τη θέση αυτή. Γρήγορα, όμως, η *ἀστυνομία* αποκαταστάθηκε. Ψήφισμα του 287/6 π.Χ. (*IG* II² 659· πρβλ. *Syll.*³ 375) όριζε ως πατροπαράδοτο καθήκον των αστυνόμων την επιμέλεια του ιερού της Αφροδίτης Πανδήμου και την προετοιμασία του για την τέλεση της εορταστικής πομπής. Πρβλ. Lipsius, *Recht*, 89-90. Busolt – Swoboda, *Griechische Staatskunde* II 116-117. Pavlichenko, *ό.π.* (σημ. 4) 56. Όμοιοι περιεχομένου καθήκοντα φανερώνει και το τιμητικό ψήφισμα για αστυνόμους που συνέβαλαν στην τέλεση πομπής και θυσίας προς τιμή του Ασκληπιού (*IG* II² 704).

31. Πρβλ. Jones, *ό.π.* (σημ. 3) 215. Pavlichenko, *ό.π.* (σημ. 4) 61. Η σχέση μεταξύ της *ἀστυνομίας* και της *ἀγορανομίας* κατά την ελληνική πολιτειακή σκέψη διαφαίνεται και από την παρατήρηση του Αριστοτέλη (*Πολιτικά* 1322a 10-15) πως οι ποινές που επιβάλλονταν από τους αγορανόμους θα έπρεπε να εκτελούνται από τους αστυνόμους και αντιστρόφως. Πρβλ. L. Migeotte, «Les rouvoirs des agoranomes dans les cités grecques», στον τόμο: Robert W. Wallace – Michael Gagarin (επιμ.), *Symposion 2001*, Βιέννη 2005,

στην ύπαιθρο χώρα της πόλεως, ιδιαίτερα όταν δεν υπήρχαν αντίστοιχα εξειδικευμένα όργανα³².

Έχει ήδη αναφερθεί πως συνέπεια της παρουσίας των αστυνόμων στις προαναφερθείσες ιδιωτικές δικαιοπραξίες θα μπορούσε να είναι η προσφυγή των πολιτών αν εγείρονταν αμφισβητήσεις, με σκοπό την εκκίνηση από τους εν λόγω αξιωματούχους των σχετικών δικαστικών διαδικασιών. Το ενδεχόμενο αυτό δεν αναφέρεται, βέβαια, ρητά στις τρεις μαρτυρίες που εξετάστηκαν πιο πάνω· δεν πρέπει όμως να αποκλείεται, τουλάχιστον στην περίπτωση της απελευθερωτικής πράξης από την Ιστιαία³³. Στην Αθήνα θεωρείται πιθανό πως οι αστυνόμοι, όπως και άλλοι άρχοντες, μπορούσαν να επιβάλλουν πρόστιμα και να εισάγουν σε δίκη υποθέσεις που προέκυπταν από την παραβίαση πολεοδομικών διατάξεων³⁴, ενώ και ο αστυνομικός νόμος της Περγάμου αναφέρει αντίστοιχες υποχρεώσεις³⁵. Δικονομικού χαρακτήρα καθήκοντα επιτελούσαν, όμως, οι αστυνόμοι και στα νησιά των Κυκλάδων, όπως με σαφήνεια προκύπτει από επιγραφές του 4ου αι. και των ελληνιστικών χρόνων.

Η πρώτη σχετική μαρτυρία προέρχεται από το γνωστό ψήφισμα των μέσων του 4ου αι. π.Χ. για την εξαγωγή μίλτου από τις πόλεις της Κέω στην Αθή-

να, η οποία επιτρεπόταν μόνο σε πλοία που είχαν εγκρίνει οι Αθηναίοι³⁶. Το ψήφισμα μιας από τις πόλεις του νησιού, της Κορησίας, όριζε πως η παραβίαση των σχετικών διατάξεων έπρεπε να καταγγέλλεται στους αστυνόμους σύμφωνα με τη διαδικασία της φάσεως ή της ένδειξεως (στ. 16-18: [τὴν δὲ ἐνδείξιν εἶν]αι πρὸς τοὺς ἀστυνόμους, τοὺς δὲ ἀστυνόμους δοῦνα[ι τὴν ψήφον περὶ αὐτῆς τριάκοντα ἡ]μερῶν εἰς τὸ δικαστήριον· τῶι δὲ φήναντι ἢ ἐνδείξαντι[ι - - - - - τῶν ἡμι]σ[έ]ων). Πρόκειται για δύο τύπους έκτακτων δημόσιων αγωγῶν που απαγορεύονται στο αθηναϊκό δίκαιο³⁷. Η φάσις ήταν η καταγγελία ενός προσώπου που είχε διαπράξει κάποιο αδίκημα. Σε αυτόν τον τύπο αγωγῆς ἐνέπιπταν μεταξύ άλλων παραβάσεις που σχετίζονταν με την καταπάτηση δημόσιας περιουσίας, την πρόκληση ζημιῶν σε δημόσια κτήρια και σε δημόσια γη, παραβάσεις του νόμου περί εισαγωγῶν και εξαγωγῶν σίτου, αλλά και παραβάσεις του νόμου περί ορφανῶν³⁸. Η δεύτερη κατηγορία των αδικημάτων αὐτῶν σχετίζεται άμεσα με τις αρμοδιότητες των αστυνόμων στην Αθήνα, ενώ η τρίτη αντιστοιχεί στο αδίκημα του οποίου ἐπιλαμβάνονταν οι αστυνόμοι της Κορησίας. Η καταγγελία έπρεπε να κατατεθεί

290, αλλά και τα σχόλια του Rouilloux, *ό.π.* (σημ. 28) 405 σημ. 1 στο προαναφερθέν (σημ. 28) χωρίο των *Πολιτικῶν*. Η *ἀστυνομία* συμπλέκεται με την *ἀγορανομία* και σε άλλα σημεία των *Πολιτικῶν* (1264a 26-33 και 1331b 7-13), αλλά και σε ένα χωρίο του Δημοσθένη (*Κατὰ Τιμοκράτους* 112). Βλ., επίσης, Φίλων, *περὶ τῶν ἐν μέρει διαταγμάτων (de specialibus legibus)* 3, 74. Αρτεμίδωρος, *Ὀνειροκριτικά* 2, 30. Διβάνιος *Or.* 27, 6. Για ένορκες δηλώσεις αγοραπωλησιῶν στους αγορανόμους της Οξυρύγχου κατά τους αυτοκρατορικούς χρόνους βλ. Pringsheim, *ό.π.* (σημ. 7) 234-235 με τις σχετικές μαρτυρίες. Οι αγορανόμοι στην περίπτωση αυτή ασκούσαν λειτουργίες συναφείς με αυτές των αστυνόμων στην Τήνο.

32. Σύμφωνα με τις διαθέσιμες μαρτυρίες τέτοια όργανα δεν υπήρχαν ούτε στην Ιστιαία ούτε στην Τήνο. Ο R. Sorabji, «State Power: Aristotle and Fourth Century Philosophy», στον τόμο: G. Patzig, (επιμ.) *Aristoteles' "Politik". Akten des XI. Symposium.* Göttingen 1990, 268 παρατηρεί πως η αναφορά του Αριστοτέλη στους αγρονόμους προέρχεται από αντίστοιχα χωρία του Πλάτωνα στους *Νόμους* (6, 760 B) και όχι από την πολιτική πραγματικότητα της εποχής του, καθώς το συγκεκριμένο αξίωμα δεν μαρτυρείται από αλλού. Για το ίδιο θέμα πρβλ. Busolt – Swoboda, *Griechische Staatskunde*, I 493 και Piérart, *Platon*, 272-273.

33. Βλ. παραπάνω σημ. 6.

34. Harrison, *Law II* 25 με τις σχετικές πηγές. Βλ., επίσης, Miller, *ό.π.* (σημ. 28) 174 και πιο πάνω σημ. 29. Πρβλ. Kahrstedt, *ό.π.* (σημ. 23) 214. Ο ΨευδοΞενοφών, *Αθηναίων Πολιτεία* 3, 4 αναφέρεται σε εκδίκαση παραβάσεων των οικοδομικών κανονισμών που ἐνέπιπταν στις αρμοδιότητες των αστυνόμων, αλλά δεν τους κατονομάζει. Πρβλ. Lipsius, *Recht*, 91 και Piérart, *Platon*, 305-306 σημ. 217. Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει καμία ρητή μαρτυρία για εισαγωγή υποθέσεων σε δίκη από τους αστυνόμους της Αθήνας.

35. OGIS 483 στ. 8-14, 34-35, 39-44 (πρόστιμα για τη ρίψη χύματος στους δρόμους) 66-74 (πρόστιμα για τη μη κάλυψη των αγωγῶν υδάτων) 111-116 και 144-153 (εκδίκαση καταγγελιών για φθορές στις μεσοτοιχίες και επιβολή ποινῶν) 169-189 (κατάσχεση αγαθῶν ὅσων πλένουν ρούχα ή σκευή ή ποτίζουν ζῶα στις δημόσιες κρήνες) 196-213 (πρόστιμα για την παραβίαση των κανόνων σχετικῶς με τις ιδιωτικές δεξαμενές και πηγῶδια). Πρβλ. Magie, *ό.π.* (σημ. 3) 646 και Martin, *ό.π.* (σημ. 1) 59-66.

36. IG II² 1128. Πρβλ. M. N. Tod, *A Selection of Greek Historical Inscriptions II. From 403 to 323 B.C.*, Οξφόρδη 1948, αρ. 162 και P. J. Rhodes – R. Osborne, *Greek Historical Inscriptions 403-323 B.C.*, Οξφόρδη 2003, αρ. 40.

37. Rhodes – Osborne, *ό.π.* 208-209.

38. Harrison, *Law II* 218-219 με τις σχετικές πηγές. Πρβλ. Biscardi, *ό.π.* (σημ. 26) 410. Η φάσις μπορούσε επίσης να ασκηθεί εναντίον ὄσων δεν δέχονταν το αργυρό νόμισμα που είχε εγκριθεί από τις δημόσιες αρχές και εναντίον ὄσων Αθηναίων αποκτούσαν τον 4ο αι. π.Χ. γη στις πόλεις που ανήκαν στη Β' Αθηναϊκή Συμμαχία. Βλ. R. Osborne, «Religion, Politics, and Slave's Freedom», στον τόμο: V. Hunter – J. Edmondson (επιμ.), *Law and Social Status in Classical Athens*, Οξφόρδη 2000, 87.

γραπτώς στους αρμόδιους κατά περίπτωση άρχοντες, οι οποίοι στην Αθήνα για τα αδικήματα σχετικά με την εισαγωγή/εξαγωγή σίτου ήταν οι επιμελητές του εμπορίου³⁹. Τον ίδιο ρόλο αναλάμβαναν στην Κορησία οι αστυνόμοι⁴⁰, οι οποίοι, μετά την παραλαβή της καταγγελίας, έπρεπε να εισαγάγουν την υπόθεση σε δικαστήριο εντός συγκεκριμένης προθεσμίας, μάλλον τριάντα ημερών⁴¹. Εναλλακτικά θα ήταν δυνατόν να ασκηθεί κατά του παραβάτη σύμφωνα με το ψήφισμα της Κορησίας η παραπλήσια της φάσεως αγωγή της ένδειξεως, και πάλι ενώπιον των αστυνόμων. Ως προς τη δικονομική πρακτική, η βασική διαφορά των δύο αυτών αγωγών ήταν ότι, στην Αθήνα τουλάχιστον, η ένδειξις συνεπαγόταν την υποχρέωση των αρχόντων, των θεσμοθετών δηλαδή ή των Ένδεκα, να συλλάβουν τον κατηγορούμενο και να τον προφυλακίσουν ή να του επιβάλουν εγγύηση⁴². Δεν είναι,

βέβαια, σίγουρο πως η Κορησία ακολουθούσε πιστά τον αττικό δικονομικό κανόνα, εφόσον μάλιστα στην Αθήνα η ένδειξις εφαρμοζόταν σε άλλου είδους αδικήματα⁴³ και όχι σε παραβάσεις των κανονισμών του εισαγωγικού-εξαγωγικού εμπορίου. Ανεξάρτητα, όμως, από τις διαφορές αυτές η ανάθεση των συγκεκριμένων ευθυνών στους αστυνόμους της Κορησίας υποδεικνύει ότι ήδη διέθεταν αντίστοιχες αρμοδιότητες στο πλαίσιο των τακτικών καθηκόντων τους⁴⁴. Κατά πάσα πιθανότητα η εποπτεία του λιμανιού, όπου διεξαγόταν η εξαγωγή μίλτου, ήταν ένα από αυτά. Στην Αθήνα, ως γνωστόν, οι αστυνόμοι δρούσαν και στον Πειραιά⁴⁵. γενικότερα άλλωστε, σύμφωνα με τα Πολιτικά, η φυλακή του λιμένου (όπως και η έπιμέλεια των κρηνών) αποτελούσε μόριον της αστυνομικής αρχής και τα αντίστοιχα εξειδικευμένα όργανα υπήρχαν μόνο στις μεγαλύτερες πόλεις⁴⁶.

39. Σύμφωνα με νόμο που παραθέτει ο Δημοσθένης, *Πρὸς τὴν Λακρίτου παραγραφὴν* 51, ὁποῖος πολίτης ἢ μέτοικος δάνειζε χρήματα σε πλοία που μετέφεραν σιτάρη κάπου ἀλλοῦ και ὄχι στον Πειραιά υπέκειτο στην ἀσκηση της φάσεως. Πρβλ. Harrison, *Law II* 27 και 219. Τις καταγγελίες για ἀδικήματα σχετικά με τὴν δημόσια περιουσία παρελάμβαναν οἱ σύνδικοι και οἱ Ένδεκα.
40. Πρβλ. Riégart, *Platon*, 305. Στην Ιουλίδα ἀντίστοιχα καθήκοντα εἶχαν οἱ προστάτες (*IG II² 1128* στ. 35-36). Ο Α. Pridic, *De Cei insulae rebus*, Dorpat 1892, 82 και 94 (*non vidi*) συσχέτισε για τον λόγο αυτό τὸ ἀξίωμα των προστατῶν με αὐτὸ των Αθηναίων επιμελητῶν του εμπορίου. Για μια κριτική της ἀποψης αὐτῆς βλ. Νίγδελης, *Πολίτευμα*, 236 σημ. 176. Τουλάχιστον, ὁμως, ως προς τοὺς αστυνόμους ο παραλληλισμὸς δεν φαίνεται ἐντελῶς ἀβάσιμος. Οἱ επιμελητῆς του εμπορίου δραστηριοποιούνταν στο λιμάνι (Αριστοτέλης, *Ἀθηναίων Πολιτεία* 51, 4) ἠὲ δρᾶσις και της αστυνομικῆς αρχῆς (βλ. ἀμέσως παρακάτω). Ἄλλα στοιχεῖα, ἐπίσης, ἀναδεικνύουν τὴν δυνατότητα των αστυνόμων να παρεμβαίνουν στον τομέα του εμπορίου. Στη Μακεδονία ἐνσφράγιστες κέραμοι με ονόματα αστυνόμων ἔφεραν ἀπεικόνιση κηρυκείου. Βλ. Π. Ἀδάμ-Βελένη, «Ἐπιγραφικὲς μαρτυρίες ἀπὸ τα Βρασνά Ν. Θεσσαλονίκης», *Ἀρχαία Μακεδονία* VI, Θεσσαλονίκη 1999, 5 και 8. Πρβλ., ἐπίσης, παρακάτω σημ. 66. Στην Αθήνα κατά τοὺς αυτοκρατορικοὺς χρόνους δύο αστυνόμοι ἀνέθεσαν μέτρο ζύγισης σιτηρῶν. Βλ. D. Peppas-Delmousou, «Dédicace d'une mesure à grains par deux astynomes (*IG II² 3939 + 2878*) et la politique de l'annone à Athènes sous Auguste», στον τόμο: S. Follet (ἐπιμ.), *L'hellénisme de l'époque romaine: nouveaux documents, nouvelles approches*, Παρίσι 2004, 121-138 και 435-439. Πρβλ. *Bulletin Epigraphique* 2007, 254 και D. J. Geagan, *The Athenian Constitution after Sulla*, Πρίνστον 1967, 124-125. Τέλος, σε μια ἐπιγραφή του 2ου αι. π.Χ. ἀπὸ τὴν Κω οἱ αστυνόμοι ἀναφέρονταν μαζί με τοὺς αγορανόμους σε σχέση με χρηματικὰ ποσὰ προερχόμενα ἀπὸ φόρους ἐπὶ του εμπορίου που ἔπρεπε, ἐν μέρει τουλάχιστον, να ἀφιερωθοῦν στον Ἑρμῆ. Βλ. τὴν ἐπανεκδόση της *Inscr. Cos* ED 145 ἀπὸ τοὺς R. Parker-D. Obbink, «Aus der Arbeit der 'Inscriptiones Graecae' VII. Sales of Priesthoods on Cos II», *Chiron* 31 (2001) 245-246 αρ. 6 με τα σχόλια του Ph. Gauthier στο *Bulletin Epigraphique* (1995) 448, 502.
41. Σύμφωνα με τὴν ἀθηναϊκὴ δικονομία ο καταγγελλόμενος καλούνταν να παρευρίσκειται στην κατάθεση της καταγγελίας, ἡ οποία ἔφερε τα ονόματα του κατηγοροῦ, του κατηγορούμενου, των μαρτύρων προς κλήση, ὁπως ἐπίσης και της ποινῆς που ο κατήγορος ἐκτιμοῦσε πως ἔπρεπε να ἐπιβληθεῖ. Βλ. Harrison, *Law II*, 220-221 με τις σχετικὲς πηγές.
42. M. H. Hansen, *Apagoge, Endeixis and Ephesis against Kakourgoi, Atimoi and Pheugontes: A Study in Athenian Administration of Justice in the Fourth Century B.C.* (Odense University Classical Studies, 8), Odense 1976, 20-21.
43. Συγκεκριμένα κατά των ἐξόριστων που πήγαιναν σε ἀπαγορευμένα σημεῖα, κατά των ἀτίμων που ἀσκούσαν δικαίωματα τα οποία εἶχαν στερηθεῖ, κατά των οφειλετῶν του δημοσίου που ἀσκούσαν κάποια ἀρχή ἢ ἄλλο πολιτικὸ δικαίωμα (π.χ. υπέβαλλαν μηνύσεις) και ἐνδεχομένως και ἐναντίον των κακούργων. Βλ. Hansen, ὁ.π., 9-35 και Harrison, *Law II*, 229-231.
44. Δεν εἶναι, βέβαια, εὐκόλο να ἀποσαφηνισθεῖ σε ποιο βαθμὸ οἱ προβλέψεις που υιοθετήθηκαν στο ψήφισμα της Κορησίας (ἀρα και τα καθήκοντα που ἀνατέθηκαν στους αστυνόμους) ἐπιβλήθηκαν ἀπὸ τὴν Αθήνα. Οἱ ρυθμίσεις για τὴν ἀπόδοση ἐλευθερίας στους δούλους, οἱ οποίοι κατήγγελλαν παραβιάσεις του ψηφίσματος ἦταν κατά τον Osborne, ὁ.π. (σημ. 38) 87-90 ἀποτελέσμα τέτοιας ἐπιβολῆς. Με τον τρόπο αὐτὸ ἡ Αθήνα υποχρέωνε τοὺς συμμάχους της να υιοθετήσουν κανόνες που ἡ ἴδια δεν ἐφάρμοζε στο ἐσωτερικὸ της.
45. Αριστοτέλης, *Ἀθηναίων Πολιτεία* 50, 2. Πρβλ. Lipsius, *Recht*, 92. Κατά τον S. Saprykin, «Emporion Taurikon and Scythian Harbour», *REA* 98 (1996) 357-370 οἱ αστυνόμοι της Ταυρικῆς Χερσονήσου ἐπίσης ἀσκούσαν καθήκοντα σε λιμάνια που βρισκόνταν στην ἐπικράτεια της πόλεως, μακριὰ ἀπὸ τὸ ἀστικὸ κέντρο.
46. Αριστοτέλης, *Πολιτικά* 1321b 23-28: Καλοῦσι δ' ἀστυνομίαν οἱ πλείστοι τὴν τοιαύτην ἀρχὴν, ἔχει δὲ μόρια πλείω τὸν ἀριθμὸν, ὧν ἑτέρους ἐφ' ἑτέρα καθιστᾶσιν ἐν ταῖς πολυανθρωποτέραις πόλεσιν, οἷον τειχοποιούς και κρηνῶν ἐπιμελητὰς και λιμένων φύλακας.

Μια ακόμη συναφής μαρτυρία προέρχεται από τη Δήλο. Στα μέσα του 3ου αι. π.Χ. χαράχθηκαν σε στήλη κατάρες που διατύπωσαν οι ιερείς του Απόλλωνα εναντίον όσων συνεργούσαν στην κλοπή ή στην απόδραση δούλων *ἐκ τῶν τεμενῶν τῶν ἱερῶν τῶν τοῦ θεοῦ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ δεσπότου*⁴⁷. Οι κατάρες αυτές απειλούσαν επίσης και όσους γνώριζαν τη διάπραξη του αδικήματος αλλά δεν την κατήγγελλαν στους αστυνόμους (στ. 8-11: *καὶ ὅστις συνειδῶς μὴ δηλώσει ἐν τοῖς ἀστυνόμοις, τοῖς αὐτοῖς ἔνοχος ἔστω*). Συνάγεται, λοιπόν, πως υποχρέωση των αστυνόμων ήταν η παραλαβή των σχετικών καταγγελιών και ενδεχομένως και η κινητοποίησή τους για την ανεύρεση των φυγάδων. Πρόκειται για καθήκοντα αντίστοιχα με αυτά που ασκούσαν οι ομόλογοί τους στην Κορησία, γεγονός που καθιστά πιθανόν ότι και στη Δήλο οι αστυνόμοι έπρεπε να οδηγούν τους δράστες ενώπιον των αρμόδιων δικαστηρίων⁴⁸. Ήταν υπεύθυνοι για όποιο σημεῖο και αν λάμβανε χώρα το αδίκημα, στο άστυ, οπουδήποτε αλλού στο νησί, ακόμη και στις ιερές ιδιοκτησίες εκτός νησιού, που βρίσκονταν κυρίως στη Ρηνεία⁴⁹. Πρόκειται για μια ακόμη ένδειξη της δυνατότητας επέκτασης της *ἀστυνομικῆς* παρουσίας εκτός του άστεως. Οι αρμοδιότητες αυτές είχαν, μάλιστα, αξιοσημείωτη διάρκεια στον χρόνο. Κατά το τέλος της περιόδου της ανεξαρτησίας του νησιού οι

ίδιες κατάρες επισυνάφθηκαν σε απόφαση της βουλῆς και του δήμου, η οποία ρύθμιζε ζητήματα σχετικά με την παρουσία ζῶων στους χώρους του ιερού του Απόλλωνα⁵⁰, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα πως τα καθήκοντα, τα οποία είχαν ανατεθεί στους αστυνόμους ήδη από τα μέσα του 3ου αι. π.Χ., απέρρεαν εξαρχῆς από σχετικές αποφάσεις των πολιτειακών οργάνων. Αναπόφευκτα τίθεται το ερώτημα αν τα καθήκοντα αυτά αφορούσαν αποκλειστικά τις κλοπές δούλων ή γενικότερα τις κλοπές ή και άλλου είδους αδικήματα σε βάρος του ιερού και της πόλεως⁵¹. Ασφαλῆς απάντηση, βέβαια, δεν είναι δυνατόν να δοθεί. Ωστόσο, οι επιγραφές της Κορησίας και της Δήλου καταδεικνύουν με σαφήνεια ότι η αστυνομική αρχή ήταν δυνατόν να διαδραματίζει ενεργό ρόλο σε δικονομικές διαδικασίες, στο επίπεδο τουλάχιστον της παραλαβῆς των καταγγελιών των πολιτῶν και της εισαγωγῆς των σχετικῶν υποθέσεων στο δικαστήριο. Αξιοσημείωτο, μάλιστα, είναι πως αυτές οι αρμοδιότητες, οι οποίες θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν και μέτρα αποτροπῆς των παραβάσεων και όχι μόνο κολασμού τους⁵², αποσκοπούσαν στην προστασία δημόσιων (στη Δήλο ιερῶν) αγαθῶν, τα οποία δεν είχαν —άμεση τουλάχιστον— σχέση με τις αστικές υποδομές, τις οδούς και τα οικοδομήματα⁵³.

Πρβλ. τις παρατηρήσεις του Newman, *ό.π.* (σημ. 28) 550. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην Πέργαμο η *ἐπιμέλεια* των κρηνῶν είχε ανατεθεί στους αστυνόμους. Βλ. *OGIS* 483 στ. 160-190. Πρβλ. Martin, *ό.π.* (σημ. 1) 63-64. Για το αξίωμα των λιμενοφυλάκων και των λιμεναρχῶν, πρβλ. Brélaz, *ό.π.* (σημ. 3) 73-74. Για τις αρμοδιότητες των αστυνόμων στο λιμάνι της Κέω, βλ. επίσης, Pavlichenko, *ό.π.* (σημ. 4) 57.

47. *IG XI* 4, 1296. Πρβλ. και τις παρατηρήσεις του R. Vallois, «APAI», *BCH* 38 (1914) 250-251 που πρώτος δημοσίευσε την εν λόγω επιγραφή.

48. Vallois, *ό.π.* 251-252. Cl. Vial, *Délos indépendante (314-167 avant J.-C.). Etude d'une communauté civique et de ses institutions* (*BCH Suppl.* X), Αθήνα 1984, 149 και 236-237.

49. Vial, *ό.π.* 236-237.

50. Chr. Feyel – Fr. Post, «Un règlement délien», *BCH* 122 (1998) 455-468. Πρβλ. *SEG XLIX* (1999) 1431 και *Bulletin Épigraphique* (2000) 490.

51. Την άποψη αυτή δέχεται ο Vallois, *ό.π.* (σημ. 47) 252.

52. Στην Αθήνα ήταν υποχρέωση των αστυνόμων να αποτρέπουν την προέκταση των οικιών στις οδούς, το άνοιγμα των θυρών προς τα έξω και την κατασκευή ορόφων πάνω από τους δρόμους. Βλ. Αριστοτέλης, *Αθηναίων Πολιτεία* 50, 2. Πρβλ. Rhodes, *ό.π.* (σημ. 2) 575. Η άσκηση των καθηκόντων αυτών αναμφίβολα προϋπέθετε την τακτική διενέργεια σχετικῶν ελέγχων, και όχι μόνο την παραλαβή καταγγελιών για τυχόν παραβάσεις. Παρόμοια τακτική ενδεχομένως ακολουθούσαν και οι αστυνόμοι της Κορησίας και της Δήλου. Πρβλ. Vallois, *ό.π.* (σημ. 47) 252. Ο Brélaz, *ό.π.* (σημ. 3) 72-73 επισημαίνει πως η *Lex Imitana* XIX στ. 7 έδινε τη δυνατότητα στους *aediles* να οργανώνουν νυκτερινές περιπολίες και θεωρεί πως οι αξιωματούχοι των ελληνικῶν πόλεων που επέπτευν τις αστικές υποδομές επίσης προέβαιναν σε αντίστοιχες ενέργειες.

53. Καταγγελίες πολιτῶν στους αστυνόμους σχετικά με φθορές στις μεσοτοιχίες μαρτυρούνται και στον αστυνομικό νόμο της Περγάμου (*OGIS* 483 στ. 112-114 και 152-154). Επιπλέον, ήταν δυνατή η σύλληψη από τον βουλόμενο πολίτη και η παραπομπή στους αστυνόμους όσων παραβίαζαν τις διατάξεις περί των δημοσίων κρηνῶν (*OGIS* 483 στ. 183-188) με μια διαδικασία που παρουσιάζει κοινά σημεία με την αθηναϊκή *ἀπαγωγή*. Βλ. για την τελευταία Hansen, *ό.π.* (σημ. 42) 18-35, 54 και 103-104: πρόκειται για την επ' αυτοφώρω σύλληψη και παραπομπή στον αρμόδιο άρχοντα των *κακούργων*, στους οποίους περιλαμβάνονταν και οι *τοιχωρύ-*

Βέβαια, η απόσταση μεταξύ της προστασίας των αγαθών και της προστασίας των προσώπων δεν ήταν μεγάλη. Σύμφωνα με τη συνθήκη ισοπολιτείας μεταξύ της Κέω και της Ιστιαίας του 4ου αι. π.Χ., οι αστυνόμοι της πρώτης, μαζί με τους προβούλους και τους θεσμοφύλακες ή νομοφύλακες, αναλάμβαναν την υποχρέωση να μεριμνούν ώστε οι Ιστιαείς που έρχονταν στο νησί να μπορούν να ασκούν τα νόμιμα δικαιώματά τους⁵⁴. Η συγκεκριμένη αρμοδιότητα αφορούσε την κατοχύρωση του νομικού καθεστώτος προσώπων, που δυνητικά τουλάχιστον εξισώνονταν με τους πολίτες της Κέω. Υπό την έννοια αυτή είναι δυνατόν να συσχετιστεί, τηρουμένων βέβαια των αναλογιών, με την παρουσία των αστυνόμων στην απελευθερωτική πράξη της Ιστιαίας. Στο ίδιο πλαίσιο αξίζει να παρατηρηθεί πως στην Κύζικο το ψήφισμα της βουλής και του δήμου για την απόδοση προξενίας στον Εύδημο Νίκωνος από τη Σελεύκεια της Κιλικίας (2ος αι. π.Χ.) όριζε τον αστυνόμο ως υπεύθυνο για την αναγραφή του ονόματος του τιμωμένου στη στήλη των προξένων⁵⁵. Ασφαλώς, η υποχρέωση αυτή μπορούσε να ανάγεται στη γενικότερη μέριμνα για τις αστικές υποδομές, αλλά

ίσως ήταν και απόρροια μιας ενδεχόμενης φροντίδας του αστυνόμου για την υλοποίηση των προνομίων που συνόδευαν την ιδιότητα του προξένου⁵⁶.

Ο πυρήνας των αρμοδιοτήτων των αστυνόμων παρέμενε φυσικά σταθερός. Είναι χαρακτηριστικό πως κατά τους ύστερους ελληνιστικούς και τους αυτοκρατορικούς χρόνους οι αστυνόμοι συχνά χρηματοδοτούσαν την κατασκευή ή την επισκευή δημόσιων οικοδομημάτων και λατρευτικών αγαλμάτων. Έτσι, στην Κνίδα τρεις αστυνόμοι ανέθεσαν άγαλμα της Αγαθής Τύχης⁵⁷, στα Γάδαρα ένας αστυνόμος κατασκεύασε *Νυμφαῖον* με μαρμάρινο άγαλμα⁵⁸, ενώ στη Νύσα τρεις αστυνόμοι που είχαν υποσχεθεί ως *summa honoraria* να δαπανήσουν χρήματα για τον *θερμόν περίπατον* προτίμησαν τελικά, ίσως κατόπιν σχετικών πιέσεων, την κατασκευή προστατευτικού τοίχου στο θέατρο για να αποφευχθεί η διάβρωση του εδάφους⁵⁹. Η πρακτική αυτή, ενταγμένη στο γενικότερο φαινόμενο του ευεργετισμού, δείχνει σε ποιους τομείς της δημόσιας ζωής αναμενόταν η παρέμβαση των αστυνόμων⁶⁰. Τα καθήκοντα που ο Πανδέκτης απέδιδε στους αξιωματούχους αυτούς δεν διέφεραν ουσιωδώς από

χοι. Η δυνατότητα των πολιτών να διατυπώνουν καταγγελίες ενώπιον των αστυνόμων αναδεικνύεται και από το επεισόδιο μεταξύ του Κράτη και των αστυνόμων της Αθήνας που παραθέτει ο Διογένης Λαέρτιος, 6, 90 (πρβλ. πιο πάνω σημ. 29). Ο Κράτης κατήγγειλε πως και ο Θεόφραστος φορούσε *σινδόνα* και, επειδή οι αστυνόμοι δεν τον πίστευαν, τους οδήγησε στο κουρείο, όπου ο αριστοτελικός φιλόσοφος ξυριζόταν. Κατά τον Πλάτωνα (*Νόμοι* 913a-914a) στους αστυνόμους έπρεπε να καταγγέλλονται όσοι είχαν οικειοποιηθεί θησαυρούς που δεν είχαν οι ίδιοι αποθέσει για φύλαξη, αλλά και οι ξένοι που βιαιοπραγούσαν σε βάρος συνομηλικών τους ή νεότερών τους πολιτών. Στην τελευταία περίπτωση έπρεπε να εφαρμοστεί και πάλι μια διαδικασία αντίστοιχη της αθηναϊκής *άπαγωγής*. Επιπλέον, αν ένας πολίτης ήθελε να ερευνησει ξένη οικία για να βρει δικά του αγαθά έπρεπε να ενεργήσει υπό την παρουσία των αστυνόμων (*Νόμοι* 954a-b). Πρβλ. Piérart, *Platon*, 301-302 και 417. Αυτά είναι, επίσης, καθήκοντα που υπερέβαιναν τα όρια της εποπτείας των αστικών οικοδομημάτων.

54. *IG XII 5*, 594. Πρβλ. *Syll.*³ 172. Tod, *ό.π.* (σημ. 36) 123-145 αρ. 41. Chr. Dunant – J. Thomopoulos, «Inscriptions de Céos», *BCH* 78 (1954) 316-322 (*SEG XIV* 531). *Staatsverträge* II 287. Νιγδελής, *Πολίτευμα*, 238-239.

55. *Syll.*³ 645 VII στ. 92-93: *τὸν δὲ ἀστυνόμον ἐπιμελήθηναί, ὅπως ἂν ἀναγραφῆι εἰς τὴν στήλην τῶν π[ρο]ξέ[νω]ν*.

56. Τα προνόμια αυτά περιλάμβαναν την ατέλεια εισαγωγών και εξαγωγών και την κατά προτεραιότητα εκδίκαση δικαστικών υποθέσεων, στις οποίες εμπλεκόταν ο τιμώμενος (*Syll.*³ 645 VII στ. 89-92), πεδία δηλαδή του δημόσιου βίου στα οποία ήταν δυνατή, σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, η επέμβαση του αστυνόμου. Στη Δήλο, την ανέγερση της στήλης με τις κατάρες των ιερέων κατά της κλοπής δούλων (*IG XI 4*, 1296) ανέλαβαν εύλογα οι τρεις αστυνόμοι, εφόσον το αδίκημα αυτό ενέπιπτε στις αρμοδιότητές τους. Αντίθετα, η ανέγερση της μεταγενέστερης στήλης με τις ρυθμίσεις για την παρουσία ζώων στο ιερό ανατέθηκε στους ιεροποιούς, οι οποίοι έπρεπε να επισυνάψουν και το κείμενο των κατάρων. Βλ. Feyel – Post, *ό.π.* (σημ. 50) 468 (στ. 11-14 της στήλης).

57. *I. Knidos*, 187. Χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 2ου αι. π.Χ. Η ύπαρξη στην πόλη συναρχίας αστυνόμων μαρτυρείται ήδη από τους πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους. Βλ. *SEG LII* (2002) 1055 του τέλους του 4ου ή του 3ου αι. π.Χ. Σε αντίστοιχο κατάλογο της ελληνιστικής εποχής (*SEG XLIX* (1999) 1431) αναφέρονται αστυνόμοι που θήτευσαν κατά το χειμερινό εξάμηνο του πολιτικού έτους, όπως συνέβαινε και στην Τήνο.

58. *SEG LII* (2002) 1622. Χρονολογείται στον 3ο αι. μ.Χ.

59. Βλ. W. Blümel, «Inchriften aus Karien I», *EA* 25 (1995) 60-61 αρ. 3 με τις παρατηρήσεις του P. Herrmann, «Epigraphische Notizen 16-17», *EA* 28 (1997) 145-147. Πρβλ.: *Bulletin Épigraphique* (1997) 64 και (1998) 42. *SEG XLV* (1995) 1536.

60. Πρβλ., επίσης, την κατασκευή αγάλματος του Σαράπιδος από έναν αστυνόμο στην Αδριάνεια (*I. Hadrianoi und Hadrianeia* 135) και τα οικοδομικά έργα, στα οποία συνεισέφερε ένας αστυνόμος, στα Βόστρα (*IGRR III* 1332). Το αξίωμα του αστυνόμου μαρτυρείται, επίσης, σε επιγραφές του 1ου αι. π.Χ. από τη Ρόδο (*IG XII 1*, 44 και 55) και της αυτοκρατορικής εποχής από τον Πεσινούντα (*CIG* 4085) και την Άγκυρα (*CIG* 4019, 4026, 4069 και R. d'Orbeliani, «Inscriptions and Monuments from Galatia», *JHS* 44 (1924) 43-44 αρ. 80. Πρβλ. *SEG XLVI* (1996) 1626).

τις προβλέψεις του αστυνομικού νόμου της Περγάμου: έλεγχος οδών και κτηρίων και τιμωρία παραβατών των σχετικών διατάξεων⁶¹.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει όμως πως τα καθήκοντα αυτά ήταν δυνατόν να διευρύνονται ώστε να περιλαμβάνουν και άλλους τομείς της δημόσιας ζωής. Δεν είναι, ασφαλώς, εύκολο να βρεθεί ένας κοινός παρανομαστής που να συνέχει ενέργειες τόσο διαφορετικές μεταξύ τους όπως η παρουσία σε απελευθερωτικές πράξεις (Ιστιαία), η καταχώριση συναλλαγών επί της ακίνητης περιουσίας (Τήνος), η φύλαξη διαθηκών (Αθήνα), η παραλαβή καταγγελιών για παραβιάσεις εμπορικών νόμων (Κέως) και για κλοπές δημοσίων αγαθών (δούλοι στη Δήλο), η εφαρμογή προνομίων που αποδίδονταν σε ξένους (Κέως και ίσως Κύζικος). Θεμελιώδες χαρακτηριστικό, όμως, των επιμέρους αυτών λειτουργιών ήταν η κατά τον Αριστοτέλη μέριμνα για την *εὐκοσμία*⁶², με την έννοια της προστασίας δικαιωμάτων, πράξεων και αγαθών. Ο Ιουδαίος Φίλων, εξετάζοντας την αντιμετώπιση του αδικήματος του *ύπογαμίου* (της συνεύρεσης δηλαδή ενός άνδρα με μεμνηστευμένη γυναίκα) παρατηρούσε πως εντός του άστεως το θύμα μπορούσε

να προσφύγει για βοήθεια στη βουλή, στα δικαστήρια και σε άρχοντες όπως οι στρατηγοί, οι αγορανόμοι και οι αστυνόμοι⁶³. Θεωρούσε, μάλιστα, πως οι ευνομούμενες πόλεις διέθεταν αστυνόμους και αγρονόμους για την προστασία της *κοινῆς εὐκοσμίας καὶ ἀσφαλείας*, ούτως ώστε να αντιμετωπίζεται η *πλεονεξία* και ὁ *τῶν ἀλλοτρίων ἡμερος* εντός και εκτός του άστεως⁶⁴. Αυτό, ακριβώς, το κοινωνικό αγαθό εκ των πραγμάτων υπηρετούσαν οι παρεμβάσεις των αστυνόμων που εξετάστηκαν πιο πριν, ανεξάρτητα από το αν αυτές αποτελούσαν μέρος των τακτικών καθηκόντων τους (όπως φαίνεται πως συνέβαινε στην Τήνο, στη Δήλο και ίσως στην Ιστιαία και στην Κέω) ή ανάγονταν σε πρωτοβουλία των ίδιων των πολιτών (όπως φαίνεται να έπραξε ο Κλεώνυμος στην Αθήνα). Στις ελληνικές πόλεις δεν υπήρχε αυστηρός διαχωρισμός αρμοδιοτήτων, καθώς ο ίδιος αξιωματούχος ήταν δυνατόν να ασκεί καθήκοντα που εντάσσονταν σε διαφορετικά διοικητικά πεδία⁶⁵. Στο πλαίσιο αυτό οι αστυνόμοι μπορούσαν να ανταποκρίνονται σε ποικίλες και διαφορετικές ανάγκες, τόσο της ίδιας της πόλεως⁶⁶ όσο και των πολιτών της.

61. Πανδέκτης 43, 10. Πρόκειται για χωρίο του Παπινιανού, ανθολογημένο από το έργο *αστυνομικός μονόβιβλος*. Ως προς την προέλευση αλλά και την αξία του κειμένου αυτού έχουν διατυπωθεί ποικίλες απόψεις. Βλ. σχετικά Σαλιού, *ό.π.* (σημ. 1) 12-13. Συναφή καθήκοντα αναδεικνύονται και από ένα χωρίο του Διβάνιου (*Or.* 27, 6).

62. Πρβλ. τα σχετικά σχόλια των Newman, *ό.π.* (σημ. 28) 550. Lipsius, *Recht*, 89 σημ. 141. Piérart, *Platon*, 301.

63. Φίλων, *περί τῶν ἐν μέρει διαταγμάτων* (*de specialibus legibus*) 3, 73-74.

64. Φίλων, *περί τῶν ἐν μέρει διαταγμάτων* (*de specialibus legibus*) 4, 20-21. Στον Πεσσιούνα ο αστυνόμος Θεόδοτος (*CIG* 4085) είχε, επίσης, διατελέσει ειρηναρχής και αγορανόμος. Ήταν, λοιπόν, ένας αξιωματούχος ειδικευμένος σε αρχές που είχαν σχέση με την τήρηση της τάξης. Για τις αρμοδιότητες των ειρηναρχών βλ. N. Yannakopoulos, «Preserving the *pax romana*: the peace functionaries in roman East», *MediterrAnt* 6. 2 (2003) 849-875 και Bréaz, *ό.π.* (σημ. 3) 90-122. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τον Πανδέκτη 50, 4, 18 οι ειρηναρχές *disciplinae publicae et corrigendis moribus praeficiuntur*, έννοιες σημασιολογικά ταυτώσιμες με την *κοινή εὐκοσμία καὶ ἀσφάλεια*.

65. S. Dmitriev, *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Οξφόρδη 2005, 23-30, κυρίως 29-30. Έτσι, στην Ιασό μεταξύ των αξιωματούχων που εντέλλονταν από τη βουλή και την εκκλησία του δήμου να πουλήσουν τις δημευμένες περιουσίες συνωμοτών κατά του Μανσώλου (*I. Iasos* 1) συμπεριλαμβάνονταν και οι δύο αστυνόμοι που έπρεπε να συνεργαστούν με τους *άρχοντες*, τους ταμίες, τους πρυτάνεις, τους μνήμονες και άλλους αξιωματούχους. Βλ. Pavlichenko, *ό.π.* (σημ. 4) 57. Πρβλ. S. Hornblower, *Mausolus*, Οξφόρδη 1982, 112-113 για τον δημοκρατικό χαρακτήρα του πολιτεύματος της Ιασού και Corsaro, *ό.π.* (σημ. 14) 456 για τον ρόλο των *μνημόνων* ως υπεύθυνων για την καταχώριση ιδιωτικών συμβολαίων.

66. Πρβλ. την παρουσία ονομάτων αστυνόμων σε σφραγίσματα πάνω σε λαβές αμφορέων. Η πρακτική αυτή ήταν διαδεδομένη σε πόλεις κυρίως του Πόντου, όπως η Σινώπη (βλ. ενδεικτικά *Bulletin Epigraphique* (1952) 11, (1954) 183, (1970) 50 και *SEG* XXVII (1977) 434, XXVIII (1978) 628, XXXIX (1989) 1366-1370, XLII (1992) 702, XLIII (1993) 491, XLVII (1997) 118 bis, L (2000) 1228-1229, LII (2002) 278, LIII (2003) 524, 759, 770, 781, 782, 929, LIV (2004) 684) και η Ταυρική Χερσόνησος (βλ. ενδεικτικά *Bulletin Epigraphique* (1952) 11, *SEG* XLIII (1993) 491, LIII (2003) 524, 770, LIV (2004) 684). Ειδικότερα για τη Σινώπη βλ. μεταξύ άλλων Fr. Alabe «Les timbres amphoriques de Sinope trouvés en dehors du domaine pontique», στον τόμο: J.-Y. Empereur – Y. Garlan (επιμ.), *Recherches sur les amphores grecques* (*BCH* Suppl. XIII), Παρίσι 1986, 375-389. N. F. Fedoseev, «Les témoignages archéologiques sur une clérouquie athénienne à Sinope», *Mouseion* 46, 2 (2002) 189-202. Y. Garlan, *Les timbres céramiques sinopéens sur amphores et tuiles trouvés à Sinope. Présentation et catalogue*, Παρίσι 2004. Πρόσφατα ευρήματα από τα Βρασνά του νομού Θεσσαλονίκης δείχνουν, επίσης, την αναγραφή ονομάτων αστυνόμων και σε ενσφραγιστες κεράμους. Βλ. Αδάμ-Βελένη, *ό.π.* (σημ. 40) 5-9. Για την ίδια πρακτική στη Σινώπη βλ. Fedoseev, *ό.π.*, που συνδέει την εισαγωγή του αστυνομικού αξιώματος στην πόλη με την εγκατάσταση Αθηναίων κληρούχων. Ενεπίγραφο πλίνθος από την Αμισό επίσης φέρει το όνομα αστυνόμου. Βλ. J. C.

Remarks on the Functions of *Astynomoi* in the Greek Cities

Nikos Giannakopoulos

The duties of the *astynomoi* in the Greek cities are mainly known from the astynomic law of Pergamum (OGIS 483) and from the information provided by Aristotle's *Athenaion Politeia* (50, 2) and *Politics* (1321b 18-23). Since all these texts emphasize the role of the *astynomoi* in the enforcement of regulations (*eukosmia*) concerning urban roads and buildings, this has been largely considered by modern historians as their main function, although sometimes their presence in other aspects of public life is also noticed. Within this framework, a recently published inscription from the territory of Histiaia in Northern Euboea may be the starting point for a reevaluation of the subject.

This inscription, dated to the 1st century B.C., records the dedication of a female slave to the local sanctuary of Apollo. This «sacral manumission» is specifically stated to have taken place in the presence of one member of the collegium of *archontes* and one member of the collegium of *astynomoi* respectively. As there are no other similar inscriptions from Euboea, there is no way of knowing if in this case the *astynomos* performed a duty regularly assigned to him or was invited to do so by the parties involved in the «sacral manumission», that is the dedicator and the priests of Apollo. However, it is clear that his presence was due to his official capacity, as a representative of the civic authorities, placing the manumission and its legal results (the new status of the manumitted-dedicated slave and the rights of the sanctuary) under public regulation and protection. Likewise, the well known list of sales from Tenos (IG XII 5, 782) dated to the late 4th or the early 3rd century B.C., testifies to the registration of landed property transactions at the local *astynomoi*, who, consequently, kept and published an annual official record. Similar duties are also highlighted by Isaeus' *On Cleonymus Estate*. According to this speech Cleonymus had deposited his testament for safekeeping in the office of the *astynomoi* and right before he died he had called one of them to bring back the relevant document so that he could effect certain alterations. What is of interest here is precisely the fact that a citizen appealed to the *astynomoi* in order to ensure the content and the validity of a legal transaction. Thus, taken together the above mentioned testimonies point out that the certification, registration and protection of private transactions could be considered as a particular dimension of the *astynomoi's* overall duties. After all, the *astynomia* was generally conceived as a civic service very similar to the *agoranomia*, the latter's mission being —among other things— to supervise private contracts and transactions (see e.g. Aristotle, *Politics* 1321b 12-13).

Another group of testimonies reveal the role of the *astynomoi* in judicial procedures. The well known 4th century B.C. decree concerning the export of ruddle from Keos to Athens assigned to the *astynomoi* of Koresia the responsibility of receiving denunciations and initiate special legal procedures (the *phasis* and the *endeixis*) against the violators of the regulations (IG II² 1128 ll. 16-18). Two inscriptions from Delos, one dated to the middle 3rd century B.C. (IG XI 4, 1296) and the other a little before the end of independence (SEG XLIX (1999) 1431)

G. Anderson – Fr. Cumont – H. Grégoire, *Studia Pontica III. Recueil des inscriptions grecques et latines du Pont et de l'Arménie*. Βρυξέλλες 1910, 7 αρ. 1c. Ο σκοπός για τον οποίο σφραγίζονταν οι αμφορείς δεν έχει αποσαφηνισθεί από τη σχετική έρευνα. Οπωσδήποτε, όμως, η συγκεκριμένη πρακτική αποτελούσε μια μορφή δημόσιου διοικητικού ελέγχου επί της κεραμικής παραγωγής ή του εμπορίου που μπορούσε να ασκείται από τους αγορανόμους ή τους αστυνόμους. Για τη σχετική συζήτηση βλ. Y. Garlan, «Quelques nouveaux ateliers amphoriques à Thasos», στον τόμο Empereur – Garlan, *ό.π.*, 271-273. Του ιδίου, *Amphores et timbres amphoriques grecs. Entre érudition et idéologie*, Παρίσι 2000, 153-172. Πρβλ., επίσης, Αδάμ-Βελένη *ό.π.* (σημ. 40) 8. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι αστυνόμοι κατά τον Πλάτωνα (*Νόμοι* 847a-b) έπρεπε να επιλαμβάνονται των διαφορών σχετικά με τις αμοιβές των τεχνιτών ή τις ακυρώσεις παραγγελιών και να εκδικάζουν τις σχετικές αγωγές ή να τις εισάγουν στα δικαστήρια. Πρβλ. Piérart, *Platon*, 305 και 412.

indicate that it was the duty of the *astynomoi* to receive denunciations regarding the theft and the escape of slaves from the estates belonging to Apollo. In both these cases the role of the *astynomoi* was to ensure the protection of public goods not related with urban infrastructure. Furthermore, the distance between protecting goods and protecting persons was not too great. According to the 4th century B.C. treaty of *isopoliteia* between Keos and Histiaia (IG XII 5, 594) the *astynomoi* (along with other civic magistrates) were responsible to see that the citizens of Histiaia coming to the island could in fact exercise their legal rights.

This is not of course to suggest any fundamental change in the core of the *astynomoi*'s duties. It is characteristic that in the late Hellenistic and Imperial period the *astynomoi* are often recorded to have financed the construction or repair of public buildings and statues. This particular aspect of astynomic euergetism clearly shows in which civic spheres the intervention of the *astynomoi* was expected. However, the above mentioned testimonies lead to the conclusion that their competence could also include other aspects of public life, which were extended beyond the good order of roads and buildings but were at the same time directly related to the concept of *eukosmia*, in the sense of securing rights, legal transactions and public goods. Since there was no strict division of power among the civic magistrates of the Greek cities, it was always possible for an official to perform duties typically included in other administrative fields. Consequently, the *astynomoi* could correspond in various and different needs not only of the *polis* but of its citizens as well.